

Pieņemts spriedums „strādājošo vecāku pabalsta lietā”

Satversmes tiesa ir pieņēmusi spriedumu lietā Nr. 2009-44-01 „Par likuma „Par valsts pensiju un valsts pabalstu izmaksu laika periodā no 2009. gada līdz 2012. gadam” 5. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91. un 110. pantam”.

Apstrīdētā norma noteic, ka laikā periodā no 2009. gada 1. jūlija līdz 2010. gada 2. maijam personai, kura ir obligāti sociāli apdrošinātā persona (darba ņēmējs vai pašnodarbinātais), noteikto vecāku pabalstu izmaksā 50 procentu apmērā no piešķirtā pabalsta apmēra.

Par apstrīdētās normas atbilstību Satversmei 2009. gadā tika ierosinātas vairākas lietas, kuras tika apvienotās vienā. Izskatītajā lietā tiesa vērtēja apstrīdētās normas atbilstību tiesiskās paļāvības principam un samērīguma principam (izriet no Satversmes 1. panta), vienlīdzības principam (Satversmes 91. pants), kā arī Satversmes 110. pantā nostiprinātajam valsts pienākumam atbalstīt ģimeni un bērnus.

Tiesa secināja:

Vecāku pabalsta mērķis ir kompensēt personai darbā gūstamos ienākumus, kurus tā zaudē bērna kopšanas dēļ, un sniegt atbalstu ģimenei, kurā ir bērns. Vērtējot apstrīdētās normas atbilstību vienlīdzības principam, tiesa secināja, ka nestrādājošie vecāki un strādājošie vecāki neatrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos. Personas, kas vienlaikus saņem darba algu un vecāku pabalstu, ir labākā situācijā, nekā tās personas, kas ir bērna kopšanas atvaļinājumā un saņem tikai vecāku pabalstu. Pirmajā gadījumā pēc vecāku pabalsta saņemšanas ģimenes labklājības līmenis palielinās, bet otrajā – paliek iepriekšējā līmenī.

Tādēļ tiesa secināja, ka no vienlīdzības viedokļa ir pieļaujams dažāds pabalsta apmērs strādājošajiem un nestrādājošajiem vecākiem.

Tiesa secināja, ka apstrīdētā norma šobrīd neliedz personai, kura strādā un kurai ir bērns līdz viena gada vecumam, saņemt vecāku pabalstu kā tādu. Tātad likumdevējs ir saglabājis iespēju visām personām, kuru ģimenē ir bērns līdz viena gada vecumam,

saņemt valsts atbalstu – vecāku pabalstu vai bērna kopšanas pabalstu. Tādēļ ir izpildīts Satversmes 110. pantā noteiktais pienākums sniegt atbalstu ģimenēm un bērniem.

Tiesa norādīja, ka tiesiskās palāvības ierobežošana ir pieļaujama, ja tā kalpo sabiedrības kopējam labumam.

Ieviešot vecāku pabalstu, izveidojās tāda situācija, ka ģimenes varēja izvēlēties vecāku pabalstu noformēt uz viena vecāka, proti, tā vecāka vārda, kurš pirms bērna piedzimšanas bija saņēmis lielāku atalgojumu. Piemēram, ģimenē, kurā līdz bērna piedzimšanai viens no vecākiem nestrādāja, bet otrs strādāja, pabalstu saņēma nevis tas no vecākiem, kurš nestrādāja un atradās kopā ar bērnu (sociālais pabalsts – bērna kopšanas pabalsts būtu 50 latu apmērā), bet gan tas, kurš strādāja un saņēma algu (vecāku pabalsts). Savukārt gadījumos, kad abi vecāki pirms bērna piedzimšanas bija strādājuši, viņi vecāku pabalstu lūdza piešķirt tam, kuram ir lielāka alga, lai gan mājās ar bērnu palika otrs vecāks, kuram vecāku pabalsts būtu jāsaņem 70 procentu apmērā no savas vidējās algas.

Šādā veidā izmantots vecāku pabalsts nonāca pretrunā gan ar Satversmes tiesas spriedumā lietā Nr. 2006-07-01 izteiktajām atziņām, gan ar valstī spēkā esošo sociālās apdrošināšanas sistēmu, jo izveidojās tādu personu grupa, kuras bērna kopšanas laikā nebija sociāli apdrošinātas.

Līdz 2008. gada 1. janvārim bērna kopšanas pabalsts bija viens no sociālā pabalsta veidiem un tika maksāts no valsts pamatbudžeta. Vecāku pabalsts, pieņemot politisku lēmumu, tika ieviests kā viens no sociālās apdrošināšanas veidiem. Taču sociālās apdrošināšanas iemaksu likme netika mainīta.

Vecāku pabalsts, likumdevējam neparedzot papildu sociālās apdrošināšanas iemaksu likmi, ievērojami pasliktināja valsts sociālā budžeta stāvokli. Viens no iemesliem, kādēļ sociālās apdrošināšanas budžetā izveidojās tik liels deficīts, bija tas, ka vecāku pabalsts tika nepārdomāti noteikts par sociālās apdrošināšanas veidu. Vecāku pabalstu izmaksāšanai 2008. gadā tika izlietoti aptuveni 66,7 miljoni latu (plānoto 26 miljonu vietā), bet 2009. gada pirmajā pusgadā – aptuveni 43 miljoni latu.

Tas, ka vecāku pabalstu bez jebkādiem ierobežojumiem maksā arī nodarbinātajām personām, gan neatbilst sociālās apdrošināšanas būtībai, gan rada būtiskus izdevumus sociālajā budžetā. Tādēļ tika pieņemts lēmums atteikties no strādājošo vecāku pabalsta

izmaksas: likums „Par maternitātes un slimības apdrošināšanu” 2009. gadā tika grozīts, izslēdzot iespēju strādājošajiem vecākiem saņemt vecāku pabalstu. Tomēr jaunā kārtībā netika ieviesta uzreiz, proti, tika paredzēts 306 dienu pārejas periods.

Pārejas periodā valsts turpina sniegt atbalstu arī strādājošajiem vecākiem, tomēr ierobežotu finanšu resursu dēļ pabalsta apmērs ir samazināts par 50 procentiem. Tomēr arī pārejas periodā valsts nodrošina tādu pabalstu, lai tas pildītu savu funkciju – atbalstīt ģimeni, kurā ir bērns.

Tādēļ tiesa secināja, ka apstrīdētā norma saglabā līdzsvaru starp konkrētās personas tiesisko paļāvību un sabiedrības tiesībām uz ilgtspējīgu valsts sociālās apdrošināšanas sistēmu un sabalansētu valsts budžetu.

Tiesa atzina, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 1. pantam, 91. pantam un 110. pantam.

Satversmes tiesas spriedums ir galīgs un nepārsūdzams. Tas stāties spēkā dienā, kad tiks publicēts laikrakstā “Latvijas Vēstnesis”. Sprieduma teksts ir pieejams arī Satversmes tiesas mājas lapā: <http://www.satv.tiesa.gov.lv>.

Relīze sagatavota ar mērķi veicināt izpratni par Satversmes tiesā izskatāmajām lietām. Tā nav uzskatāma par nolēmuma daļu un nav saistoša Satversmes tiesai. Spriedumi, lēmumi un cita informācija par Satversmes tiesu atrodama tiesas mājas lapā www.satv.tiesa.gov.lv.

Satversmes tiesa
tiesa@satv.tiesa.gov.lv
67210274